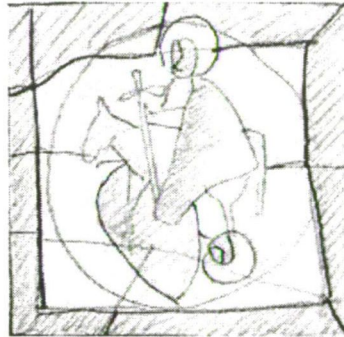

„Kötődöm a klasszikus kultúrához, a hagyományokhoz. Úgy vélem, hogy a régebbi korokban mindennek megvolt a maga helye, az emberek meghatározott, jól működő rendszerben éltek. Ez a kép a múlt csillogását idézi számomra, jól látható, közérthető módon. – A keretes kompozícióban a főfigura a középpontban helyezkedik el úgy, hogy síkjában előrébb van a keretnél, de átnyúlik abba, alul szervesen kapcsolódik ahhoz. Világos kör fogja át. A keretet kisebb képek (például cet), fölül talán idézetek (amiket nem tudok kiolvasni) alkotják, sötétebb tónusa kiemeli az illusztráció középső, világosabb részét. A főfigura stilizált középkori lovag, karddal, pajzsával, lándzsával, a feje körül dicsfény. A lovagot a keret alsó szegmensével szürreális figura köti össze, amely mintha az alsó világban heverne, de a ló lábainak meghosszabbításával, mintegy a lovag tükörképeként, jól illeszkedik a rendszerhez. A kép egy kicsit talán korunk sekélyességének kritikája is.”

A 4., az 5. és a 6. ábrán látható vázlatokat pedig SÓLYOMVÁRI NOÉMI másodéves magyar – rajz szakos hallgatóm készítette az itt dokumentált verbális nyelvi reprezentáció alapján.

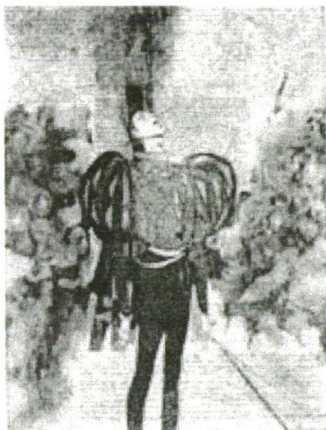
6. ábra

Megítélésem szerint SÓLYOMVÁRI NOÉMI adekvát módon interpretálta a rendelkezésre álló verbális nyelvi anyagot, és szép vázlatokat készített.

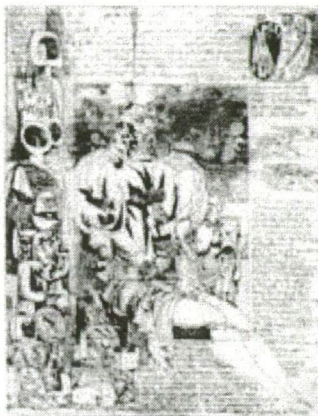
3. Kép – angol és magyar nyelvű szöveg: Hamlet és Claudius, a király

A 7. ábra Kass János *Hamlet*, a 8. pedig *Claudius, a király* című színes rézkarcát mutatja 1980-ból (forrása: KASS: 1997. 186, 188).

3.1. A két illusztráció (a 7. és 8. ábrán) a művész Hamlet-sorozatának darabjai közül való. A 7. ábra Hamletet jeleníti meg, miután tévedésből ledöfi Poloniust, s apja szellemét fürkészve folytat dialógust anyjával, a 8. pedig Claudiust, kezében a mérgegpohárral. Mindkét figura körül terjedelmes angol és magyar nyelvű nagybetűs applikációk olvashatók a tragédiából.

7. ábra

8. ábra

3.2. A 7. ábrán látható illusztráción a figura fölött Hamlet és Gertrud párbeszéde angol nyelven a harmadik felvonás harmadik színéből, amelynek egy részlete a királyfi feje körül magyarul is megjelenik. Az alábbiakban balról angolul (forrás: W. SHAKESPEARE: 1992.), jobbról magyarul adom meg (Arany János fordításában) a szóban forgó részletet (szerzői instrukciók nélkül). (Mindkét oszlopban zárójelbe tettem az applikált dialógusban nem szereplő kifejezéseket, sorokat stb.)

(Hamlet.) Such an act
That blurs the grace and blush of modesty,
Calls virtue hypocrite, takes off the rose
From the fair forehead of an innocent love
And sets a blister there, makes marriage
vows
As false as dicers' oaths, O such a deed
As from the body of contraction plucks
The very soul, and sweet religion makes
A rhapsody of words; heaven's face does
glow,
And this solidity and compound mass
With heated visage, as against the doom,
Is thought-sick at the act.

(HAMLET) Oly tettet, mitől
Lehámlik a kegy, az illem pirul;
Képmutató lesz az erény; lehull az
Ártatlan szerelem szép homlokáról
A rózsza, és pokolvar váltja föl;
Mitől olyan lesz a nász-fogadás,
Mint kockajátósok hazug esküi.
Oly tettet, ó! mely ama testi frigynek
Kitépi lelkét, szó-árrá teszi
A hit malasztját. Az ég arca lángol,
Sőt e szilárd föld, e vegyes tömeg,
Bús képpel, mint majd ítélet-napon,
Belébetegszik.

(Queen. Ay me, what act,
That roars so loud, and thunders in the
index?)

(Hamlet.) Look
Here, upon this picture, and on this,
The counterfeit presentmen of two brothers.
See what a grace was seated on this brow –
Hyperion's curls, the front of Jove himself,
An eye like Mars to threaten and command,
A station like the herald Mercury,
New-lighted on a heaven-kissing hill,
A combination and a form indeed,
Where every god did seem to set his seal
To give the world assurance of a man.
This was your husband – Look you now
what follows.
Here is your husband, like a mildew'd ear,
Blasting his wholesome brother. Have you
eyes?
Could you on this fair mountain leave to
feed,
And batten on this moor? ha! have you
eyes?
You cannot cail it love, for at your age
The hey-day in the blood is tame, it's
humble,
And waits upon the judgement, and what
judgement
Would step from this to this? Sense sure
you have
Else could you not have motion, but sure
that sense
Is apoplex'd, for madness would not err,
Nor sense to ecstasy was ne'er so thrall'd,
But is reserved some quantity of choice
To serve in such a difference. What devil
was't
That thus hath cozened you at hoodman-
blind?
Eyes without feeling, feeling without sight,
Ears without hands or eyes, smelling sans
all,
Or but a sickly part of one true sense
Could not so mope: O shame, where is thy
blush?
Rebellious hell,
If thou canst mutine in a matron's bones,
To flaming youth let virtue be as wax
And melt in her own fire. Proclaim no
shame

(KIRÁLYNÉ Haj! miféle tett az,
Mely már a címlapon így mennydörög?

HAMLET Tekints e képre, s e másikra itt,
Két férfi-testvér hű ábráira.
Nézd, mennyi föntség ül e homlokon:
Hypérion fürtök; homlok Jupiter
Sajátja; szem Mársé, mely fenyeget
S parancsol egyben; állás Mercuré,
Most száll le, egy égcsókoló tetőre;
Oly összetétel és idom, valóban,
Hogy minden isten, úgy látszik, pecsétet
Nyomott reája, biztosítani
Egy férfit a világnak. Ez vala
Férjed; tekintsd már a következőt.
Im, férjed ez; mint üszögös kalász
Az ép testvért rohasztva. Van szemed?
Elhagyhatád e szép hegyteleglőt,
Hogy e mocsáron hízz? Hah! van szemed?
Szerelmed nem okolhadd; hisz korodban
A hejjehujja vér szelíd, hunyász,
S hallgat az észre; de micsoda ész az,
Mely ettől erre száll! Érzésed, az van,
Mert hogy mozognál másképp; ámde béna
Érzék az; ilyet örült sem hibáz,
Igy elmehábor sem tevé soha
Rabbá az érzést, hogy választani
Épen ne tudjon, ily különbözőkben.
Mi ördög volt hát a szem-bekötődési,
Mely rászédett? Szem érzés nélkül, érzet
Látás nélkül, vagy fül, szem kéz nélkül,
Szaglás minden nélkül, vagy bármi hű
Érzeked egy-egy kóros része, így
El nem tompulhatott.
Fuj! nem pirulsz el? Pártütő pokol,
Ha így lázongsz egy tisztas anyanő
Csontjában, akkor a láng ifjúság
Erénye, öntüzeiben olvadó
Viasz legyen; ne mondják, hogy gyalázat,
Mídon az ifjú hév ösztön kirúg,
Ha már a csupa fagy ily lánggal ég
S az ész a vágnak kerítője lesz!

7. Piktúra és poézis – Kass János művei alapján. *Csak tiszta forrásból*

When the compulsive ardour gives the
charge,
Since frost itself as actively doth burn,
And reason pandars will.

(Queen.) O Hamlet, speak no more,
Thou turn'st my eyes into (my very soul,
And there I see such black and grainéd
spots

As will not leave their tinct.

Hamlet. Nay, but to live
In the rank sweat of an enseamed bed
Stewed in corruption, honeying, and
making love

Over the nasty sty –

(Queen.) O speak to me no more,
These words like daggers enter in mine
ears,

No more, (sweet Hamlet.)

(Hamlet.) A murderer and a villain

KIRÁLYNÉ Ó, Hamlet! ne beszélj.
Lelkem mélyébe fordítod szemem,
Hol több olyan folt árnya látszik, amely
Soha ki nem mén.

HAMLET Hah! egy zsíros ágy
Nehéz szagú veritékében élni;
Bűzben rohadva mézeskedni ott
A szurtos almon –

KIRÁLYNÉ Ó, ne mondd tovább!
Fülembé mint tör hatnak szavaid;
Ne többet, édes Hamlet.

HAMLET Egy gyilkos, egy gaz;))

A 8. ábrán többek között a következő részlet olvasható, a trónbitorló gyilkos föltartott bal kezénél angol, összezárt lábai alatt magyar nyelven az ötödik felvonás második színéből (a fentiekkel analóg elrendezésben):

(King.) Set me the stoups of wine upon that
table.

If Hamlet give the first or second hit,
Or quit in answer of the third exchange,
Let all the battlements their ordance (fire.
The king shall drink to Hamlet's better
breath,)

And in the cup an union shall he throw,
Richer than that which four successive
kings

In Denmark's crown have worn: give me
the cups,

And lett he kettle to the trumpet speak,
The trumpet to the cannoneer without,
The cannons to the heavens, the heaven to
earth,

'Now the king drinks to Hamlet.' Come,
begin,

And you, the judges, bear a wary eye.

(KIRÁLY) Bort billikomba ez asztra itt. –
S ha majd talál elsőre, másodikra,
Vagy harmadízben Hamlet jól felel:
Ágyú dörögjön minden várfokon;
Hamlet javáért iszik a király.
Egy gyöngyszemet dob a kehelybe akkor,
Drágábbat annál, melyet koronán
(Felváltva már négy dán király) viselt.
Kehelyet nekem! S az üstdob mondja meg
A harsonának, és a (harsona)
Künn a tüzérnek, pattantyú az égnek,
Az ég a földnek: „Most ürít kehelyt
(Hamletre) a király.” – (Hajrá, fiúk! –
Ti meg, bírák, jól nyissatok szemet.)

A verbális nyelvi összetevők lényegében koreferensek a vizuális nyelvi elemekkel. S ezúttal diszkussziók a 'vizuális diszkurzusok'-ban, mint a 4.3. alatt vizsgált kollázs esetében, csak itt kétszeresen: Shakespeare nyelvén és Arany fordításban. A vizuális nyelvi összetevőkhöz ennek a ténynek a figyelembevételével rendelhető hozzá az il-

lusztrációk tágabb értelemben vett verbális nyelvi, multimediális (például dramaturgiai) és multikulturális kontextusai.

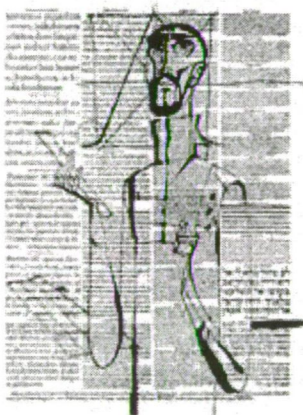
4. Kollázsok

A verbális és képi összetevőből felépített kommunikátumok tipológiai tanulmányozásához tanulságos szempontokkal szolgálhatnak a kollázsok, pontosabban a kollázsok diszkurzív fajtái is. Itt három reprodukciót kívánok bemutatni Kass János jubileumi albumából (KASS: 1997. 58, 61, 125).

A kollázs (collage) egyszer képzőművészeti irányzat, másszor képzőművészeti technika megjelöléseként kerül elő. Picasso és Braque kezdte el alkalmazni a 20. század tízes éveiben. Céljuk az volt, hogy adott matéria (tárgy, töredék stb.) applikálásával formáik absztrakt rendszerét a realitással kapcsolják össze. Amikor mondjuk egy újságdarabot helyeztek el a képen (például Picasso *Csendélet újsággal*), azt főként az anyagszerűség, a „lokális szín”-ek és a térbeliség valóságghú ábrázolása érdekében tették. (Vö. ARA-DI: 1988. 137-139.)

4.1. In memoriam Tótfalusi Kis Miklós

A 9. ábra az *In memoriam Tótfalusi Kis Miklós* című kollázst mutatja 1967-ből (forrása: KASS: 1997. 61).

9. ábra

Tótfalusi Kis Miklós (1650 – 1702) kolozsvári nyomdász és betűmetsző volt, aki-vel több külföldi nyomda (például a vatikáni) is készíttetett betűkészletet, s aki kiadványai-vaival jelentősen hozzájárult a magyar helyesírás rendszerének kialakulásához is. Az erdélyi református egyház vezetői meghurcolták, *Mentség* című önvédő iratát, tulajdon-